

Gransking skal fyrirbyrgja nýgggjari ILA farsótt

Sjúkuelvandi ILA virus varð fyrri fyrstu ferð í tíggu ár staðfest í einum føroyskum alibrúki í fjør. Granskarar vilja nú hava greiði á, um ikki sjúkuelvandi ILA virus í føroyskum alibrúkum kann umskapast til at vera sjúkuelvandi

Eftirlitsfólkini hjá Heilsufrøðiligu Starvstovuni finga ein hvøkk, tá tey í fjør funnu sjúkuelvandi ILA virus í einari roynd frá einum vanligum eftirliti á einum alibrúki við Selatrað. Hetta virusið høvdu tey ikki sæð í Føroyum í 10 ár, og tað kallaði fram ræðumyndir frá einari farsótt, ið nærum legði føroysku alivinnuna í oyði.

Debes H. Christiansen, granskarar og deildarleiðari á Heilsufrøðiligu Starvstovuni, hevur nú fingið stuðul úr Granskingargrunninum til eina verkætlan, ið skal greina, hvaðani tað sjúkuelvandi virusið í aliringinum fyrri einum ári síðani kom. Verkætlanin skal eftir ætlan avdúka, um ikki sjúkuelvandi ILA virus, sum nógv er til av í Føroyum, kann umskapast til sjúkuelvandi virus.

Ávaringarlampur

Fiskurin í alibrúkinum, sum tann sjúkuelvandi virusin varð funnin í, var ikki sjúkur, og hann varð slaktaður alt fyrri eitt. Einku hevur verið at sæð til tað hættiligu virusina síðani, men hendingin hevur kortini fingið ávaringarlampurnar at lýsa á Heilsufrøðiligu Starvstovuni.

- Vit staðfesta javnan ILA virus í føroyskum alibrúkum, sum smittar laksin. Men smittan er ikki varandi og ger heldur ikki laksin sjúkan. Tveir til fyra mánaðir eftir, at laksurin er vorðin smittaður, sleppur hann av aftur við smittuna.

- Nú hava vit so fyrri fyrstu ferð í 10 ár funnið eina sjúkuelvandi ILA virus, og tað kann benda á, at tann ikki sjúkuelvandi virusin undir ávísingum fortreytum kann umskapast

ast til eina sjúkuelvandi virus, sigur Debes.

Við at kanna ílegurnar er lætt at gera av, um ein ILA virus er sjúkuelvandi. Tann sjúkuelvandi virusin hevur ávísar mutatióinir – frá-bregði - í ílegunum, sum ikki eru at finna í tí ikki sjúkuelvandi virusini.

Tann sjúkuelvandi virusin, ið varð funnin við Selatrað, hevði mutatióinir, men tær vóru fáar í tali, og smitturoyndir í Skotlandi hava víst, at hon var ógvuliga lítið sjúkuelvandi.

Royndirnar vístu, at 15 prosent av teimum fiskunum, ið vóru smittaðar við tí føroysku sjúkuelvandi ILA virusini, vóru deyðir 20 dagar eftir smittuna. Til samanberingar vórðu 60 prosent av fiskum, ið vórðu smittaðir við eini miðal sjúkuelvandi norskari ILA virus deyðir 20 dagar eftir smittuna. Og allir fiskar, ið vórðu smittaðir við tí mest sjúkuelvandi norskari ILA virusini, vóru deyðir, tá 20 dagar vóru gingnir.

- Tann sjúkuelvandi ILA-virusin í tí føroyska alibrúkinum varð funnin ógvuliga tíðliga. Fiskurin varð slaktaður beinanvegin, og harvið varð smittan burturi. Um virusin hevði fingið loyvi at verið verandi í alibrúkinum, er møguligt, at fiskurin hevði blivið sjúkur, og at smittan var spjadd til onnur alibrúk, sigur Debes.

Ein virus, ið hevur fingið mutatióinir, sum gera hana sjúkuelvandi, kann gerast meira og meira vandamikil.

- Vit vita frá øðrum virusum, at tað ofta skulu fleiri mutatióinir til, áðrenn virusin av álvara verður sjúkuelvandi. Okkurt bendir á, at

tann sjúkuelvandi føroyska ILA virusin frá 2014 er eitt millumstigt millum tað ikki sjúkuelvandi og tað sjúkuelvandi virusina, og hon kann vera fyrsta stigið í eini broytingartilgongd, sum endar við eini ógvuliga sjúkuelvandi virus, sigur Debes.

Strongd kann gera fisk sjúkan

Fiskurin, ið var smittaður við tí sjúkuelvandi ILA-virusini, kom frá eini smoltstøð, sum hevði ILA virus av tí ikki sjúkuelvandi slagnum. Kanningar av arvamassanum hjá teimum báðum virusunum skulu nú avdúka, um talan er um somu virus, sum er umskapast frá at vera ikki sjúkuelvandi til at vera sjúkuelvandi.

- Við at avlesa arvamassan kunnu vit síggja, um tann ikki sjúkuelvandi og tann sjúkuelvandi virusin líkjast. Gera tær tað, er sannlíkt, at tann sjúkuelvandi virusin er ein mutatióin av tí ikki sjúkuelvandi virusini, sigur hann.

Næsta stigið í granskingarverkætlanini verður at kanna, hví tann ikki sjúkuelvandi virusin er vorðin sjúkuelvandi.

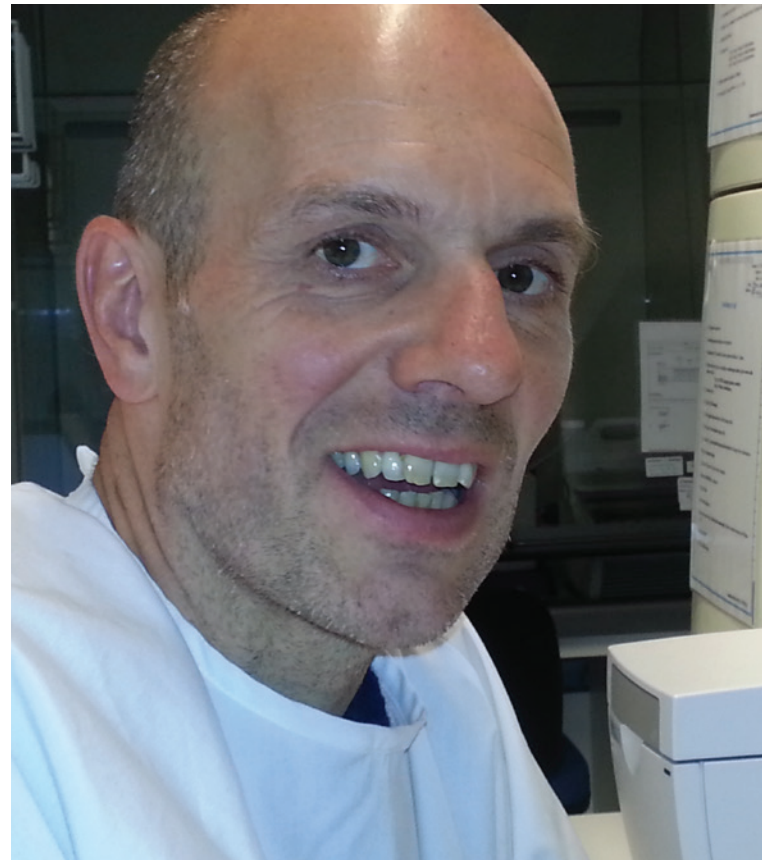
Royndir við øðrum virusum hava víst, at um fiskur, ið er smittaður við ikki sjúkuelvandi virus, verður strongdur, kann tað hava við sær, at arvamassin hjá virusini broytist, so hon verður sjúkuelvandi.

Debes fer nú saman við granskarum í Noregi og Skotlandi undir at kanna, um strongd kann hava við sær, at tann føroyska ikki sjúkuelvandi ILA virusin kann umskapast til at verða sjúkuelvandi.

- Vit fara at smitta fiskin við ikki sjúkuelvandi ILA virus og lata hann ganga eina tíð. Síðani fara vit at streingja hann við millum annað at jagstra hann og viðgera hann við lúsaevninum hydrogenperoxid. Hetta eru umstøður, sum líkjast teimum, ið fiskurin í alibrúkinum við Selatrað hevði. Veðrið í fjør vetur var serliga baldrut, og fiskurin varð viðgjørdur fleiri ferðir við lúsaevnum. Tað kann hava strongt hann so nógv, at tann ikki sjúkuelvandi virusin er umskapast til at vera sjúkuelvandi, sigur hann.

Lært av hóttafalli

Eftir stóra hóttafallið fyrri 10 árum síðani hevur føroyska alivinnan reist seg væl og virðiliga, og framleiðslan er nú fyra ferðir so stór

FAKTA

Debes Hammershaimb Christiansen

Føddur 1966

Útbúgving: M.Sc. í Mýlskari Lívfrøði frá Københavns Universitet 1998

Starv: Granskarar og deildarleiðari á Heilsufrøðiligu Starvstovuni

Verkætlan: Virulentur ILA virus aftur ávístur í Føroyum.

Stuðul úr Granskingargrunninum: kr. 425.000

sum í 2006. Kortini er eingin alifiskur blivin sjúkur av ILA.

Í Noregi verður ILA sjúkan staðfest í fleiri økjum á hvørjum ári. Norska aliframleiðslan er 10-15 ferðir so stór sum tann føroyska, og eftir tí lutfallinum átti ILA sjúkan at verið staðfest í Føroyum nakrar ferðir.

Eftir ILA kreppuna vórðu víðfevnd tiltøk sett í verk, sum skuldu forða fyrri, at søgan fór at endurtaka seg. Minni fiskur er nú í hvørjum aliringi, øll aliútgerð verður sótt-reinsað, og aliøkini liggja still í minst tveir mánaðir, áðrenn laksur verður settur út aftur. Eisini verður allur alifiskur koppsettur móti ILA, og eftirlitið við fiskinum er neyvt.

- Vit eru á einum heilt øðrum støði í dag, men vandin er kortini har alla tíðina, tí nógv er til av tí ikki sjúkuelvandi virusini, sum vit halda

kann umskapast til sjúkuelvandi virus, um fortreytirnar eru til staðar. Við teimum kanningunum, sum vit nú gera, fara vit møguliga at finna leinkjuna millum tað ikki sjúkuelvandi og tað sjúkuelvandi virusina, sigur Debes.

Nýggja vitanin kann fáa týðning fyrri, hvussu ein nýggj ILA farsótt kann fyrirbyrgjast, og hvussu sjúkan kann grøðast.

- Vit kunnu herða eftirlitið við fiskin, áðrenn hann fer á sjógv, og um hann er smittaður við tí ikki sjúkuelvandi virusini, kunnu vit bíða við at seta hann út nakrar vikur, til smittan er burturi.

- Eisini fer tað at geva eitt betri grundarlag fyrri at menna koppingarevni og heilivág, um vit vita meira um tað lívfrøðiliga samskiptið millum virusina og immunverjuna hjá laksinum, sigur Debes.

ILA í Føroyum

ILA er ein influensa-virus, ið bert smittar fisk.

ILA sjúkan hevur herjað flestu lond, ið ala laks. Sjúkan varð fyrstu ferð staðfest í Noregi í 1984 og í Føroyum í 2000.

ILA sjúkan gjørdi so nógv um seg í Føroyum frá 2000 til 2005, at nærum øll tann føroyska alivinnan fór fyrri bakka. Bert tvey alibrúk sluppu undan smittuni.

Ein røð av fyrirbyrgjandi átøkum vórðu sett í verk, sum bastu smittuni.

Alivinnan hevur síðani ILA farsóttina økt framleiðsluna úr 20.000 tons í 2006 til 80.000 tons í 2014. Føroyska alivinnan telist nú millum fremstu alivinnur í heiminum, og alifiskur er okkara størsta einstaka útflutningsvøra.

Allar alistøðir í Føroyum hava verið regluliga kannaðar fyrri ILA síðani 2005.

Í 2014 varð sjúkuelvandi ILA virus fyrri fyrstu ferð í 10 ár aftur staðfest í einum føroyskum alibrúki.